

مقدمه

مقام معظم رهبری در یکی از سخنرانی‌های خود درباره جنگ نرم فرمودند: «جنگ نرم» یک واقعیت است. یعنی الان جنگ است. البته این حرف را من امروز نمی‌زنم، من از بعد از جنگ - از سال ۱۳۶۷ - همیشه این را گفته‌ام؛ بارها و بارها. علت این است که من صحنه را می‌بینم؛ چه بکنم اگر کسی نمی‌بیند؟ چه کار کند انسان؟ من دارم می‌بینم صحنه را، می‌بینم تجهیز را، می‌بینم صف‌آرایی‌ها را، می‌بینم دهان‌های با حقد و غضب گشوده شده و دندان‌های با غیظ به هم فشرده شده علیه انقلاب و علیه امام و علیه همه این آرمان‌ها و علیه همه آن کسانی که به این حرکت دل بسته‌اند را. این‌ها را انسان دارد می‌بیند، خوب چه کار کند؟ این تمام نشده. چون تمام نشده، همه وظیفه داریم.»

کلیدواژه‌ها: جنگ نرم، قدرت هوشمند، معرفت قرآنی، چپستی جنگ نرم، راه‌های مقابله با جنگ نرم

تعریف جنگ نرم

تعاریف متعددی برای جنگ نرم ارائه شده و در هر کدام از آن‌ها این پدیده از زاویه‌ای تبیین گردیده است. از نظر مقام معظم رهبری، «جنگ نرم یعنی جنگ به وسیله ابزارهای فرهنگی، به وسیله نفوذ، به وسیله دروغ و به وسیله شایعه‌پراکنی با ابزارهای پیشرفته‌ای که امروز وجود دارد، ابزارهای ارتباطی‌ای که ده سال قبل و... نبود، امروز گسترش پیدا کرده. جنگ نرم یعنی ایجاد تردید در دل‌ها و ذهن‌های مردم» (۸۸/۹/۴).

به تعبیر جوزف نای^۱ (دهه ۱۹۹۰)، روشی است برای ترغیب دیگران به چیزهایی که ما می‌خواهیم. به عبارت دیگر، «جنگ نرم»^۲ یا «قدرت نرم»^۳ روشی نامحسوس و

چپستی «جنگ نرم» و راه‌های مقابله با آن در قرآن

مهدی مروجی

دبیر آموزش و پرورش

چکیده

در این مقاله بعد از تعریف «جنگ نرم» از دیدگاه‌های مختلف، به بیان مسئله و کارکردهای آن از نگاه قرآن پرداخته‌ایم. اهداف جنگ نرم، ویژگی‌ها و ابزار آن و همچنین راهکارهای مقابله با جنگ نرم در قرآن به صورت اجمالی اما بسیار کاربردی مورد بررسی قرار گرفته است. با این امید که این اثر به مربیانی که در تربیت اخلاقی و قرآنی تلاش می‌کنند، یاری برساند.

تغییر باورها، ذائقه‌ها، گرایش‌ها

و ارزش‌ها مهم‌ترین اهداف دشمن

در این جنگ بیان شده‌اند. نتیجه

این کارزار ناپید و بدون

خون‌ریزی، ریزش نیروهای ارزشی

است که در اثر تفرقه‌ها، در داخل

جبهه حق صورت می‌گیرد تا آنجا

که این جبهه از درون به زوال

نابودی می‌گراید

غیرمستقیم است برای برتری بر طرف مقابل از طریق تسلط بر افکار و اعتقادات، بدون اعمال فشار نظامی و به کار بردن ابزار نظامی مرسوم. پیامد این جنگ تسلط بر سرزمین‌های فکری و فرهنگی جامعه رقیب به جای تصرف و تخریب سرزمین‌های جغرافیایی و کنترل رفتار و تغییر باورهای دشمن مقابل در جهت اهداف خود است. این شیوه جنگی همواره از سوی انسان‌ها به عنوان سازوکاری مناسب و کم‌هزینه مورد توجه بوده است و بخش اعظم تاریخ نانوخته بشر به این نوع از جنگ اختصاص دارد.

پیشینه جنگ نرم

اگر سابقه این موضوع را به لحاظ پژوهشی دنبال کنیم، می‌توانیم در سال‌های اخیر آن را در انقلاب‌های رنگین در کشورهای تازه استقلال یافته به خوبی مشاهده کنیم. «انقلاب گل رز» در گرجستان، «انقلاب نارنجی» در اوکراین، «انقلاب لاله‌ای» در قرقیزستان و «انقلاب کاج» در لبنان، نمونه‌هایی از انقلاب‌های رنگین هستند که به روش جنگ نرم رخ داده‌اند. بنابراین از یک نگاه، «جنگ نرم» با مختصات نظری جدید خود، بعد از شروع جنگ سرد و در اوج آن در دهه ۱۹۷۰، با مشارکت استادان برجسته علوم سیاسی و علوم ارتباطات، از جمله جوزف نای، هارولد لاسول، جان کالینز، و اعضای برجسته «آژانس اطلاعات مرکزی» (CIA) و فرماندهان ارشد پنتاگون در قالب مرکزی با عنوان «کمیته خطر جاری» طراحی، تدوین و عملیاتی شد.

اما از نگاه قرآن، پیشینه جنگ نرم قدمتی به اندازه حیات بشری دارد و به آغاز تقابل حضرت آدم(ع) و حضرت حوا(س) با شیطان برمی‌گردد. بنابراین از نظر آموزه‌های دینی ما، این جنگ را شیطان پایه‌گذاری کرده است، در آنجا که بعد از نافرمانی به خداوند می‌گوید: «قال رب: بما اغویتني لایزین لهم فی الارض و لاغوینهم اجمعین الا عبادک منهم المخلصین» (حجر/ ۳۹ و ۴۰).

کارکردهای جنگ نرم از نگاه قرآن

«یا بنی آدم لایفتنکنم الشیطان کما أخرج ابویکم من الجنة... و نزع عنهما لباسهما»: ای فرزندان آدم، زنهار تا شیطان شما را مفتون نکند، آن‌گونه که پدر و مادر شما را از بهشت بیرون راند و...

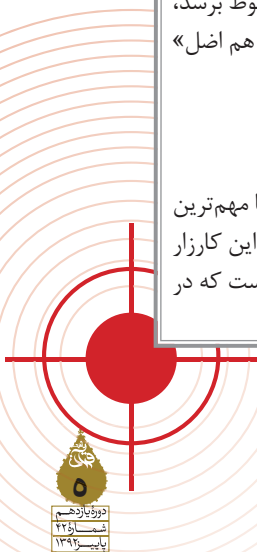
قسمتی از پیام آیه این است که هیچ کس نباید خود را از وسوسه‌های شیطان در امان بدانند. زیرا دشمنی

شیطان فقط به پیامبر مربوط نمی‌شود، بلکه هر فردی که ندای حق طلبی سر دهد، در کنار او دشمنانی از انس و جن خواهند بود که می‌خواهند لباس توحیدی را که شایسته قامت وجودی انسان است، از تن او برکنند. البته قرآن در ادامه به این نکته مهم اشاره دارد که اگر چه شیطان قسم خورده است تا همه انبای بشر را مفتون خود کند، اما این فتنه برای یک عده کارساز نیست و نخواهد بود:

«أما سلطانه علی الذین یتولونه و الذین هم به مشرکون: تسلط شیطان تنها بر کسانی است که ولایت او را پذیرفتند. با توجه به آنچه ذکر شد می‌توان گفت که مهم‌ترین کارکردهای جنگ نرم، وسوسه‌هایی است که از درون نفس غیررحمانی انسان برمی‌خیزد و ناشی از بستن ابزارهای شناخت (افلا یتفکرون؟) از سوی آن‌ها بر خودشان است. نتیجه این وضعیت در حوزه معرفتی و شناختی، ایجاد انحراف در تعلق‌ها، حب‌ها و بغض‌های انسانی است که قرآن از آن‌ها به «حب‌الدنیا» تعبیر می‌فرماید. با توجه به همین نگاه است که قرآن به انسان هشدار می‌دهد که در هنگامه حق و باطل، اگر در مسیر حق به اوج برسد، مسجود تمام کائنات خواهد شد، اما اگر در مسیر باطل به سقوط برسد، از حیوان هم گمراه‌تر خواهد شد: «کالانعام بل هم اضل» (اعراف/ ۱۷۹).

اهداف دشمن در این جنگ چیست؟

تغییر باورها، ذائقه‌ها، گرایش‌ها و ارزش‌ها مهم‌ترین اهداف دشمن در این جنگ بیان شده‌اند. نتیجه این کارزار ناپیدا و بدون خون‌ریزی، ریزش نیروهای ارزشی است که در

اثر تفرقه‌ها، در داخل جبهه حق صورت می‌گیرد تا آنجا که این جبهه از درون به زوال و نابودی می‌گراید. اما خداوند حکیم در قرآن کریم با افشاگری تلاش خرنده و دائمی دشمن و برنامه‌های فرماندهان اردوگاه آن‌ها، راه‌های مبارزه با آن‌ها و چگونگی در امان ماندن از نتایج شوم این شبخون فرهنگی را به شرح زیر نشان می‌دهد:

«قال فما اغويتني لا قعدن لهم صراطك المستقيم ثم لاتينهم من بين ايديهم و من خلفهم و عن ايمانهم و عن شمائلهم» (اعراف ۱۶- ۱۷).

یعنی انسان در هیچ لحظه و در هیچ مکانی از وسوسه‌های شیطان مصونیت ندارد. یک یورش همه‌جانبه از چهار جهت و بدون مرز و به صورت دائمی از طرف دشمن شروع می‌شود که انسان در طول و عرض این میدان گاهی از دیدن آن‌ها هم ناتوان است. بر این اساس، خداوند سفارش‌هایی را همراه با معرفی و توصیف ابزارهای شیطانی و شیوه‌های به‌کارگیری آن‌ها، و نیز روش‌های مقابله با آن‌ها را در قرآن بیان فرموده و سعی نویسنده بر آن است که فقط اشاره‌ای به این توصیه‌ها داشته باشد. برخی ابزارهایی که دشمن در چهار جهت یاد شده از آن‌ها استفاده می‌کند، به قرار زیرند.

۱. فراموشی بندگی خداوند:

«استحوذ عليهم الشيطان فانسهم ذكرا لله اولئك حزب الشيطان الا ان حزب الشيطان هم الخاسرون» (مجادله/۱۹):

شیطان بر آن‌ها چیره شد، آنگاه خدا را از یاد آن‌ها برد. اینان حزب شیطان هستند و قطعاً حزب شیطان زیانکار و تباه هستند (مجادله ۱۹).

«الذين يصدون عن سبيل الله و يبغونها عوجاً و هم بالاخره هم كافرون» (هود/۱۹): کسانی که مردم را از راه خدا بازمی‌دارند و راه حق را کج و معوج نشان می‌دهند.

۲. ادعای صلح و دوستی:

«و قاسمهما إني لكما لمن التاصحين» (اعراف/۲۱): شیطان ادعا می‌کند که من از ناصحین هستم.
«و إذا قيل لهم لا تفسدوا في الارض قالوا إنما نحن مصلحون» (بقره/۷): و هنگامی که به آنان گفته شود «در

انسان در هیچ لحظه و در هیچ

مکانی از وسوسه‌های شیطان

مصونیت ندارد. یک یورش

همه‌جانبه از چهار جهت و بدون

مرز و به صورت دائمی از طرف

دشمن شروع می‌شود که انسان

در طول و عرض این میدان گاهی

از دیدن آن‌ها هم ناتوان است

زمین فساد نکنید»، می‌گویند «ما فقط اصلاح‌کننده‌ایم!»

۳. تبلیغ برای ایجاد فتنه و استحاله

نمودن هویت ملت‌ها و جوامع:

«ولتصغي اليه افئدة الذين لا يؤمنون

بالآخرة» (انعام/۱۱۳):

تا دل‌های کسانی که به آخرت ایمان

ندارند بدان گوش دهد و گرایش کند

وقتی انسان سر خود را می‌گرداند که

چیزی را گوش دهد، می‌گویند «اصفاء»

که بالاتر از «استماع» و گوش دادن است (دل دادن به سخنان دشمن).

«ليجعل مايلقى الشيطان فتنه للذين في قلوبهم مرض

و القاسية قلوبهم و ان الظالمين لفي شقاق بعيد» (حج/۵۳):

تا بدین وسیله خداوند القای شیطان را مایه آزمون

بیماردلان بگرداند. بی‌گمان ستمکاران در سستیزه‌ای دور و

درازند»

۴. بهتان و افترا:

دشمنان یهودی چون نتوانستند حضرت عیسی(ع) را

ترور شخصیت کنند، با بهره‌گیری از افک و بهتان کوشیدند

تا دامن پاک دوشیزه‌ای چون حضرت مریم(س) را بیالایند

و شخصیت آن بزرگوار را هدف قرار دادند (سوره مریم/ ۸۲).

۵. شایعه:

در قرآن از نقش تخریبی شایعه و آثار آن سخن گفته

شده و از مؤمنان خواسته شده است که به‌عنوان عامل

دشمن، به شایعه‌پراکنی اقدام نکنند و در حقیقت آب

به آسیاب دشمن نریزند (نساء/ ۳۸؛ احزاب/ ۶؛

آل عمران/ ۴۱ و ۵۱).

۶. اعمال فشار از طریق تحریم و ایجاد

اخلال مثل کم‌فروشی و احتکار:

«و الی مدین اناهم شعيبا قال یقوم

عبدوالله ما لکم من اله غیره و

لاتنقصوا المکیال و المیزان

انی ارثکم بخیر و انی اخاف

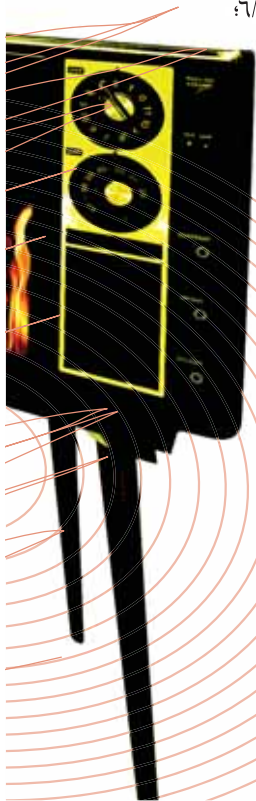
علیکم عذاب یوم محیط»

(هود/۸۴):

به‌سوی قوم

مدین برادرشان

شعیب را فرستادیم،

گفت ای قوم من خداوند را که جز او خدایی نیست بپرستید و در پیمانۀ و ترازو کم مگذارید چراکه من شما را در رفاه و ثروت می بینم و بر شما از عذاب روز فراگیر می ترسم.

۷. ایجاد دشمنی و نفاق: «انما یرید الشیطن ان یوقع بینکم العداوه و البغضاء فی الخمر و المیسر و یریدکم عن ذکرالله و عن الصلوه فهل انتم منتهون» (مائده/ ۹۱):

امروزه دشمنان قرآن برای منحرف ساختن افکار جوانان، از مرحله سخن فراتر رفته اند و با گشایش مراکز سرگرمی و ترویج انواع فیلمها و مطبوعات بی محتوا و سرگرم کننده و هیجان های کاذب، افکار آن ها را از محور حق پراکنده می کنند

«فوسوس لهما الشیطن لیبدی لهما ماوری عنهما من سوء تهما و قال ما نهکما ربکما عن هذه الشجره الا ان تکونا ملکین او تکونا من الخالدین» (اعراف/ ۲۰):

۹. تزئین و زیبا جلوه دادن آنچه زیبا نیست و تزریق مداوم وسوسه (اقدام گام به گام): «و اذ زین لهم الشیطن اعمالهم و قال لا غالب لکم الیوم من الناس و انسی جار لکم فلما تراءت الفئتان نکص علی عقبیه و قال انی بری منکم انی اری مالاترون انی اخاف الله و الله شدید العقاب» (الانفال/ ۴۸):

همانا شیطان می خواهد در پرداختن به قمار و شراب، بین شما دشمنی و کینه بیندازد و شما را از یاد خدا و نماز باز دارد آیا دست بردار هستید؟

۸. اشاعۀ فساد و فحشا: الشیطان یریدکم الفقر و یامرکم بالفحشاء و الله یریدکم مغفره منه و فضلا والله واسع علیم (بقره/ ۲۶۷): اشاعۀ فساد و فحشا یکی از برنده ترین تیغ های دشمنان در مبارزه با طرفداران حق بوده است. خدای متعال در قرآن کریم علت انحراف و گمراهی برخی را این چنین بیان می فرماید:

یکی از شگردها در جنگ نرم، استفاده از پوشش زیبا و جذّاب برای کارهای مخربّ خود است.

۱۰. صرف هزینه های هنگفت مالی: «ان الذین کفروا ینفقون اموالهم لیصدوا عن سبیل الله...» (محمد/ ص/ ۴۷): کفار همواره اموال خود را برای جلوگیری از گسترش اسلام خرج می کنند اما در نهایت نتیجه ای جز حسرت و شکست قطعی عایدشان نمی شود.

«یا ایها الذین ءامنوا لاتتبعوا خطوات الشیطن و من یتبع خطوات الشیطن فانه یامر بالفحشاء و المنکر و لولا فضل الله علیکم و رحمته ما ز کی منکم من احد ابدا و لکن الله یرزکی من یشاء والله سمیع علیم» (نور/ ۲۱):

ای مؤمنان از گام های شیطان پیروی نکنید او شما را به ناشایستگی فرمان می دهد. و اگر رحمت الهی در حق شما نبود هیچ یک از شما هرگز پاکدل نمی شد. ولی خداوند است که هر کس را بخواهد پاکدل می سازد و خداوند شنوای داناست.

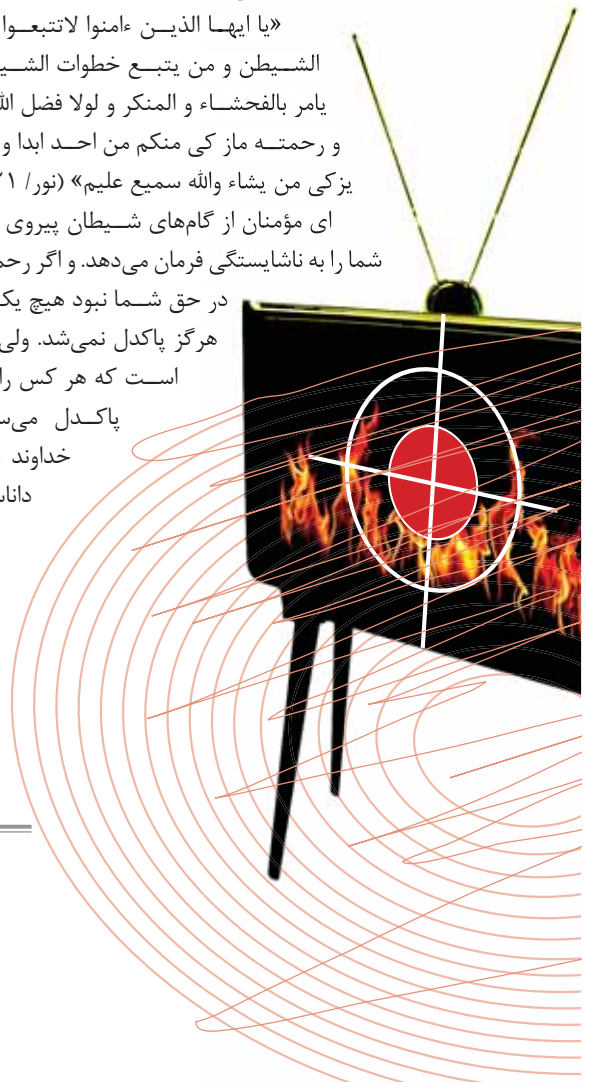
۱۱. هوچی گری و مشغول نمودن اذهان با سخنان لغو: و قال الذین کفروا لا تسمعوا لهذا القران و القوافیه لعلکم تغلبون (فصلت، آیه ۲۶): کافران گفتند: «گوش به این قرآن ندهید و به هنگام تلاوت آن جنجال کنید، شاید پیروز شوید.»

امروزه دشمنان قرآن برای منحرف ساختن افکار جوانان، از مرحله سخن فراتر رفته اند و با گشایش مراکز سرگرمی و ترویج انواع فیلمها و مطبوعات بی محتوا و سرگرم کننده و هیجان های کاذب، افکار آن ها را از محور حق پراکنده می کنند. حتی گاه بحث های بیهوده ای در میان دانشمندان و صاحب نظران مطرح می کنند و آن ها را چنان به منازعه و می دارند که هرگونه مجال تفکر در مسائل بنیادی و اساسی از آن ها گرفته می شود.

۱۲. آمیختن حق با باطل: «یا اهل الکتاب لم تلبسون الحق بالباطل و...»: ای اهل کتاب، چرا حق را با باطل مشتبه می کنید (تا دیگران نفهمند و گمراه شوند) و حقیقت را پوشیده می دارید، در حالی که می دانید؟

راهکارهای مقابله با جنگ نرم

۱. بالا بردن ایمان و معرفت دینی (بصیرت)
«هذا بصائر للناس و هدی و رحمه لقموم یوقنون»

(جائیه/۲۰) در این آیه، قرآن خود را مایهٔ بصیرت همهٔ مردم و هدایت و رحمت برای ایمان آوردگان معرفی کرده است. و در جای دیگر با یادآوری علامت‌ها و عوامل بصیرت می‌فرماید: «من جاهد فینا لنهذبینهم سلینا»: «هر کس در راه (رسیدن به حقیقت، خیر و سعادت) مجاهده کند (و از روی صدق) گام بردارد، او را هدایت

می‌کنیم و به او بصیرت می‌دهیم» (به‌نظر می‌رسد منظور از جهاد در اینجا جهاد فکری، فرهنگی و تبلیغاتی است). بنابراین، یکی از مهم‌ترین راهکارها برای مصونیت انسان در برابر این هجمه‌ها، بالا بردن سطح معرفت دینی است.

۲. فراهم آوردن توان و نیرو برای پیروزی بر دشمن:

«واعذوا لهم ما استطعتم من قوه تهربون به عدوالله و عدوکم... (انفال/۶۰):

(در برابر دشمنان) هر نیرویی که می‌توانید، فراهم آورید تا به‌وسیله آن، دشمنان خدا و دشمن خود را بترسانید. به‌نظر می‌رسد یکی از پیام‌های این آیهٔ مبارکه، فراهم آوردن زمینه‌های توان و نیروست که امروزه در ادبیات «جنگ نرم» به این نیرو «قدرت هوشمند»^۳ گفته می‌شود:

۱-۲. دشمن‌شناسی: آگاهی از نقاط ضعف و قوت دشمن یا امور دفاعی، جزئی از این آمادگی است که مفسران دربارهٔ آیه فوق ذکر کرده‌اند. زیرا از لوازم مصونیت یافتن از خدعه‌های دشمن، شناخت دقیق موقعیت جغرافیایی و توان و قدرت دشمن است. چنان‌که شناخت نقاط ضعف و اختلاف فکری و یا روشی نیز از ابزارهایی است که در ایجاد قوهٔ بازدارندگی نقش مهمی ایفا می‌کند.

آیات دیگری از قرآن بر این جنبه از آمادگی دفاعی تأکید دارند که از آن میان می‌توان به آیهٔ ۴۹ سورهٔ نساء اشاره کرد.

۲-۲. ایجاد رعب و هراس در دل دشمن: یکی دیگر از پیام‌های آیهٔ فوق، نمایش قدرت به معنای ایجاد رعب و هراس در دل دشمن است تا فکر تجاوز را به ذهن خود راه ندهد. برخی از مفسران در بیان شدت عملی که در آیهٔ ۳۲۱ سورهٔ توبه آمده است گفته‌اند: مراد از آن ضرورت نمایش قدرت و روحیهٔ جنگاوری سپاهیان اسلام است (تفسیر نمونه، ج: ۸، ۷۹۱).

۳. بالا بردن معرفت فرهنگی

کفار از شما راضی نمی‌شوند؛ مگر اینکه فرهنگ و دین

اصل اساسی در مورد واکنش مناسب در برابر وسوسه‌های دشمن، به‌ویژه در مورد رابطهٔ انسان با خدا، معرفت است؛ معرفتی که رابطهٔ مستقیم با گنجایش قلب ما دارد

خود را کنار بگذارید و از دین آن‌ها پیروی کنید.

اصل اساسی در مورد واکنش مناسب در برابر وسوسه‌های دشمن، به‌ویژه در مورد رابطهٔ انسان با خدا، معرفت است؛ معرفتی که رابطهٔ مستقیم با گنجایش قلب ما دارد و هرچه گسترش یابد، قدرت و توان ما را در فهم وسوسه‌ها و چگونگی برخورد با آن‌ها افزایش می‌دهد. معرفتی که مقام معظم رهبری از آن به «بصیرت» یاد کرده‌اند، به یقین واکنش مناسب و درخور در مقابله با جنگ نرم است.

نتیجه‌گیری

برای آنکه در دفاع در از جنگ نرم دشمن موفق عمل کنیم، لازم است آگاه باشیم. دشمن می‌خواهد: اذهان ما را دچار تعارض و کشمکش سازد، بر شدت تنش‌ها و فشارهای روانی بیفزاید، اعتقاد و باور ما را با اقداماتش دچار تردید سازد، اراده و استقامت ما را تقلیل دهد و روحیهٔ (یعنی شجاعت، حمیت، نشاط و خودباوری) ما را بشکند.

پی‌نوشت‌ها

۱. از استادان برجستهٔ علوم سیاست و علوم ارتباطات و یکی از اعضای برجستهٔ آژانس اطلاعات مرکزی آمریکا است

2. Soft war
3. Soft power

۴. مصادیق آیات ۱۶ و ۱۷ سورهٔ اعراف، شیطنت‌های استکبار است که از اوایل انقلاب تاکنون و بعد از آن جریان داشته است.

۵. کمیتهٔ نیروهای مسلح مجلس نمایندگان آمریکا، در لایحهٔ بودجه سال ۲۰۱۰ پنتاگون برای براندازی نرم و شبکه‌سازی اینترنتی، بودجهٔ ۵۵ میلیون دلاری تصویب کرده است. این بودجه و سیاست‌های مندرج در آن، بیانگر تغییر عملی از رویکرد جنگ سخت به جنگ نرم علیه نظام جمهوری اسلامی ایران است.

۶. سوزان راسل مبانی نظری جوزف نای را، که اولین بار به شکل علمی مطرح شد، به نقد می‌کشد و از قدرت دیگری سخن به‌میان می‌آورد و آن «قدرت هوشمند» است. راسل معتقد است که توانایی‌ها و برتری‌های نظامی، اقتصادی، فرهنگی و ایدئولوژیک آمریکا باید در یک جهت هماهنگ شوند تا برابری آن‌ها تداوم برتری آمریکا را تضمین کند. از نظر وی، این قدرت به معنای ترکیب قدرت سخت و قدرت نرم و روشی محتاطانه برای استفادهٔ هوشمندانه از آن‌هاست.

منابع

۱. قرآن کریم. ترجمهٔ بهاء‌الدین خرمشاهی
۲. آیت‌الله مکارم شیرازی، تفسیر نمونه (ج ۸)
۳. نائینی، علی محمد. «بررسی ابعاد و حوزه‌های تأثیر تهدیدهای نرم آمریکا علیه ایران»، فصل‌نامهٔ راهبرد دفاعی، سال هفتم، ش ۲۵، ۱۳۸۸.
۴. نائینی، علی محمد؛ «مقدمه‌ای بر روش‌شناسی انقلاب‌های رنگی»، فصل‌نامهٔ عملیات روانی، سال ششم، ش ۲۲، ۱۳۸۸.
۵. عبدالله‌خانی، علی. «رویکردها و طرح‌های آمریکایی دربارهٔ ایران»، مؤسسهٔ فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، ۱۳۸۶.

